

POTRAVINY UŽ LEVNÉ NEBUDOU

Ropa, která zdražuje kvůli nepokojům v Egyptě, zvedá ceny na komoditních trzích.

Není pochyb, že jednou z hlavních rozbušek, které odstartovaly masové nepokoje v Tunisu, Egyptě a dalších zemích, je zdražování potravin. Čím dál víc lidí kvůli tomu (a nejen v arabském světě) hladoví. Například v Egyptě vydělává asi 40 procent lidí jen dva dolary denně. To při vzrůstajících cenách potravin ve světě v žádném případě nestačí na uživení (velmi často) početné rodiny. A naděje na rychlé zlepšení životní úrovně (ani když se vymění vládní garnitura) je mizivá. Podle některých odborníků se navíc ceny potravin ještě nevyšplhaly ke svému absolutnímu rekordu. A ještě rychlejším tempem je do výše požene cena ropy, jež v posledních dnech výrazně zdražuje právě kvůli masivním nepokojům v severní Africe. Ropa je však pouze jednou z příčin vysokých cen potravin. Svou roli sehrály i počasí, distribuce potravin a výroba biopaliv. Který důvod převažuje, lze jen těžko odhadnout, téměř jisté ale je, že časy levných potravin jsou už nenávratně pryč.

Z extrému do extrému

V poslední době hraje počasí v produkci potravin stále větší roli. Loni všechno začalo tím, že američtí farmáři kvůli nízkým teplotám a častým deštům zasadili kukuřice zhruba o milion akrů méně, než původně měli v plánu, a tak její cena vylétla o deset procent. Mimochodem, Spojené Státy mají na kontě polovinu celosvětového vývozu kukuřice, třetinu vývozu sóji a pětinu vývozu pšenice, proto americká produkce značně ovlivňuje zemědělské trhy ve světě. Značné škody po sobě zanechaly také přívalové deště v Kanadě, která se ve vývozu pšenice řadí hned za USA a ve vývozu ova zaujímá první příčku. Indie, další velký producent pšenice, měla potíže jiného charakteru. Kvůli silným monzunovým deštům a nedostatku uskladňovacích kapacit hrozilo, že se zkaží deset milionů tun obilí a rýže, jež obvykle vystačí k obživě zhruba 140 milionům Indů na celý měsíc. A tak i tady mohou hrozit hladové bouře.

Opačný problém mělo v létě Rusko. Na začátku prázdnin vzhledem k nejhoršímu suchu za posledních třicet let tamní ministerstvo zemědělství snížilo oficiální odhady sklízně obilí. A po požárech, jež zničily přibližně 20 procent veškeré produkce, byl vydán zákaz vývozu pšenice. Tak zásadní krok třetího největšího exportéra pšenice způsobil, že se její cena ve světě vyhoupla na dvouleté maximum. Požáry zasáhly

rovněž Ukrajinu a Kazachstán (i část Ruska u Černého moře), z nichž pochází polovina světového exportu ječmene. Právě odtud dovážejí obilí blízkovýchodní země. A jeho vyšší ceny a také menší objem bezpochyby přispěly k lidové nespokojenosti. V globalizovaném světě zkrátka všechno souvisí se vším.

Příliš malá planeta

Kromě klimatických změn a vrtkavého počasí se potravinová krize často přičítá globálnímu populačnímu růstu. Přestože se tento problém netýká většiny evropských států, odhady udávají, že denně přibude na planetě 230 až 290 tisíc (většinou hladových) krků. To vede k otázce, zda naše civilizace nenarazila na limity produktivity.

Celosvětové množství potravin je ovšem momentálně dostatečné. To, co se musí změnit, je jejich distribuce. Řada chudých zemí se zaměřila na vývoz tržních plodin (kávy, čaje, bavlny, tabáku nebo květin). Přitom jsou tyto státy samy závislé na dovozu základních potravin. A vzhledem k tomu, že tyto plodiny putují především do rozvinutých bohatších zemí, putuje podstatná část zisků z jejich prodeje do kapes velkých agropodniků a zprostředkovatelů. Samotní farmáři tak dostávají jenom minimum.

Kromě toho však přichází i nový trend - a tím je kvalitativní i kvantitativní změna jídelníčku některých méně rozvinutých (především asijských) zemí. I když na světě zůstává stále kolem 925 milionů hladových lidí, roste počet těch, kteří chtějí dosáhnout na potravinový standard západního světa. Například v Číně a Indii se zvyšuje poptávka po mléčných a masných výrobcích, což logicky vytváří tlak i na produkci krmiva. Jen pro představu: V chudých zemích činí roční průměr konzumace masa jednoho člověka 20 kg, kdežto v bohatém státě je to 80 kg. Již dnes průměrný Číňan zkonzumuje 50 kg masa za rok a jeho nároky i nadále porostou. Ve světle těchto čísel však produktivita planety zcela jistě v budoucnosti na své limity narazí.

Oběd, nebo výlet?

Svou roli v cenách potravin hraje i současná energetická politika a boom biopaliv. Snaha vyrábět co nejvíce energie z obnovitelných zdrojů vypadá hodně atraktivně, ať už kvůli nižší energetické závislosti, nebo ochraně životního prostředí. Ká-

men úrazu spočívá ale v tom, že na výrobu těchto „biopaliv“ (zavádějící pojem, protože evokuje šetrnost k životnímu prostředí) se používají zemědělské plodiny, které se dříve beze zbytku využívaly k potravinářským účelům. Například čtvrtina produkce obilí USA (především kukuřice, celkově zhruba 120 milionů tun ročně) je spotřebována na výrobu etanolu, přičemž by toto množství stačilo na pokrytí roční konzumace 350 milionů lidí.

Zvýšená poptávka po biopalivech zvedla též zájem investorů o nezhodnocenou půdu. Proto se v posledních pár letech začaly hojně pronajímat pozemky v chudých zemích (nejvíce v Africe, ale i v jihovýchodní Asii a Latinské Americe). To může mít výrazně negativní dopady. Zasahuje se tak velmi necitlivě nejen do životního prostředí (odlesňování, eroze, degradace půdy, znečištění vodních zdrojů), ale i do životů malých farmářů, kteří tvoří 80 procent všech hladovějících a pro něž je půda mnohdy jediným zdrojem obživy. Třeba na Madagaskaru. Tamní vláda chtěla pronajmout firmě Daewoo na 99 let polovinu veškeré své orné půdy. To vedlo k násilným politickým protestům a nakonec i ke svržení vlády. Nestabilita v jedné zemi se však může rychle rozšířit po celém regionu - a globální hrozba je na světě.

Vlivů na cenu potravin je daleko více. Přes spekulace na potravinovém trhu bychom došli až k politickým krizím v zemích největších producentů určité komodity (jak se ukázalo na ceně kakaa v případě Pobřeží slonoviny). V každém ohledu se ale ukazuje, že bez lepšího zacházení s přírodními zdroji, změn v distribuci a chování na trhu se potravinové krize začnou objevovat pravidelně. A o nižších cenách si můžeme nechat pouze zdát.

Pozn.: Článek vyšel v Hospodářských novinách.

Pražský institut pro globální politiku – Glopolis, o.p.s. je nestrannou nevládní organizací, která se zabývá především analýzou ekonomické globalizace, obchodu a rozvoje, zemědělství a klimatické změny.

Tento dokument byl vytvořen s finanční podporou Evropské Unie. Za obsah tohoto dokumentu zodpovídá výhradně Pražský institut pro globální politiku – Glopolis a v žádném případě jej nelze považovat za stanovisko Evropské Unie.